

HUKUK VE ANTROPOLOJİ : Disiplinlerarası Araştırma Üstüne Notlar (*)

Klaus-Friedrich Koch (**)
Çeviren : M. Tefik Özcan (***)

Yaklaşık yirmi yıl önce Reisman (1951) içinde hukukçuları etnosentrik görüşleri nedeniyle eleştirdiği ve antropologu Amerikan hukuksal kurumlarının işlevleri ve hukukçuların etkinliklerini araştırmaya davet ettiği bir makaleyi yayınladı. Bunu pek az sayıda antropolog yaptı. Gerçekten birkaç antropolog hukuka ilişkin genel bir araştırmayı kendi özel alanları haline getirdiler. Bu ülkede, onlar muhtemelen bir veya iki düzine kadardılar. Gerçi, araştırma alanı, bugün daha fazla insanı kendine çekmeye başlamaktadır. Nitekim, son yıllarda yayınlanmış etnografya monografilerinin içindekiler bölümlerine ve dizinlerine bir bakış antropologların çoğunun hâlâ inceledikleri halkın hukuku üzerine rapor yazmayı ihmâl ettiklerini gösterir- hâlâ bunlarla bu toplumun kültürünü "sınırlamakta olduğumuz" toplumsal örgütlenme, ekonomi, din ve halihazır geleneksel kategoriler üzerine bölümler seyrek olarak yetersiz kalıyor. Diğer taraftan, hukuk araştırmacıları, sıklıkla sosyolog ve siyasal bilimcilerle işbirliği içinde, artan ölçüde Schubert'in (1968) "davranışsal hukuk bilimi" dediği araştırma türüne yöneldiler. A.B.D. dışında, hukuk ve toplum üzerine incelemede bu disiplinlerarası faaliyet merkezi İskandinavya'da oldukça üretken durumdadır (Bkz. Blegvad 1966).

Hukuk antropolojisi içindeki bazı inceleme alanlarının genel çerçevesini çizmeyi ve metodolojimizi tartışmayı öneriyorum. Antropolog cephesinde bir taraftan "hukukçuların yarattığı hukuk" hakkında konuşurken belli söz dağarcığı yetersizliğine, diğer taraftan antropolojik kavramlarla tanışmamış olduğu durumlarda hukukçularla antropologlar arasındaki iletişime dikkat edeceksiniz. Bugün, birkaç antropolog Lowie'nin görüşünü (1927:51) ke-

(*) Makalenin orijinali "Law and Anthropology: Notes on Interdisciplinary Research" başlığıyla, *Law and Society Review*, Vol: IV, No: 1 (Augst 1969), pp.11-27'de yayınlanmıştır.

(**) Harvard Üniversitesi. **Yazarın notu:** Bu makalenin bir bölümü 1968-69 Güz sömestrinde Harvard Law School'da yapılan Hukuk ve İlgili Disiplinler Üstüne Fakülte Semineri için hazırlandı. Bu düzeltilmiş versiyon orijinalinin biçim ve kurgusunu devam ettirmektedir.

(***) İ.Ü. Hukuk Fakültesi Türk Hukuk Tarihi Öğretim Üyesi

ediyor: "Bir antropologa yönelik olarak, doğallıkla en önemli şey antropoloji ve hukukun ilişkisinin varlığı, öğrenilmesi, kendi bilimsel disiplinin komşu bir bilgi dalından nasıl istifade edebileceğidir."

Hukuk hakkında herhangi bir konuşmada belli bir merkezi önemde görülebilse de muhtemelen, tartışma için çok yararsız bir alan olduğu kanıtlanmış bir sorunu tartışmadan çıkarmak akıllıcadır; (eğer durum böyleyse, kendimi böyle bir tartışmada elenmiş ilân etmeliyim.) Soru şu: "Hukuk nedir?" Bir insan topluluğunun hukuku üzerine araştırma yaptığımı söylediğimde, araştırdığının ne olduğunu bilmem gerektiği doğrudur. Fakat, benim için bu, sadece toplumsal ilişkilerin bazı alanları üzerinde yer alan belirli bir etkinlik merkezinin ve onunla bağlantılı ideolojinin çok kaba bir betimlemesini temin ediyor. Eğer durum böyle değil idiyse, mahkemelerin, hukukçuların ve polisin mevcut olmadığı okur-yazar olmayan bir kabilenin hukukundan söz etmek gerçekten yakışıksız olabilir. Tanım tartışmaları genellikle çok kısır uygulamalar oluşlarını ispatladılar; özellikle empirik verilere az ölçüde baş vurularak sürdürülür ve değişkenlerin bir sınıflandırılması ve ilgili araştırma stratejilerinin kavramsallaştırılmasıyla sonuca ulaşmazsa. Kimse, ekonomi dediğimiz şeyin evrensel varlığını hiç tartışmadı. Metalleri veya çömlekçiliği bilmeyen ve sadece doğrudan avcılık ve toplayıcılık faaliyeti içinde elde ettikleri yenilebilir nesnelere dayanarak yaşayan Avustralya yerlileri, teknolojik envanterlerinin ikelliğine ve mal ve hizmetlerin basit transferi sistemine rağmen ekonomiye sahipler. Eğer, ekonomi, "halkın bir yaşamı oluşturma şekli" ile ilgili olmaksın, hukuk -bana göre- "görece olarak düzenlenmiş bir toplumsal varlığı yaşamayı halkın ne şekilde gerçekleştirdiği" ile ilgili olmaktır. Ve eğer kişi desimal bir muhasebe sistemi, para ve bankalar olmaksızın ekonomiye sahip olabiliyorsa, sanırım yasa kitapları ve mahkemeler bulunmaksızın hukuka sahip olabilir, hatta sahip olmalıdır. Biz, içinde, halkın uyuşmazlıkları çözdüğü, çatışmaları sona erdirdiği ve şiddeti denetlediği **usullere** (ways) dikkatimizi yöneltmeye başlar başlamaz, hukuk sistemimizin bu özellikleri (mahkemeler, yasalar) hukuk alınındaki kültürel deneyimin standartları değil, örnekleri haline gelirler. Hukuku, farklı kavrayışsal cepheleri kullanmayı çeşitli yollarla nitelendirici kategori olarak olanak veren, birden çok anlama sahip bir **kavram** olarak ortaya koymakta mutabıkım. Bilimsel araştırmanın çözüme yönelik doğrultuları (heuristics) seçmeciliğe ve araştırmamızın amaç ve hedefi tarafından gerekli kılınan vurgulamalara ihtiyaç duyar. Hukuka ilişkin antropolojik çalışma, kendileriyle halkın "pratikteki denge"yi sürdürme, ortaya çıkışı sınırlarında sürtüşmeleri yatıştırma ve yatıştırılmamış sürtüşmelerden kaynaklanan uyuşmazlıkları çözümlenme diye adlandırılan devamlılığı düzenlediği usuller ve kurumların tanımlanması ve analiz edilmesine taallük eder.

Daha ziyade giriş mahiyetinde bir düşünce : Toplum biliminde iki büyük düşünce ekolünün mevcut olduğu görülüyor. Bunlardan biri, bir toplumsal sistemi esas olarak ortaklaşa kabul edilmiş değer sisteminde bü-

tünleştirilmiş düzenli sosyal ilişkilerin kararlı bir ağı olarak değerlendirir. Dahrendorf (1959) bu görüşü "Entegrasyon Kuramı" şeklinde adlandırır. Dahrendorf'un terminolojisinde "Zorlama Kuramı" olan diğer görüş, her toplumun kesintisiz bir değişme süreci olduğunu ve aynı anda gerçekleşen ayrılık ve çatışmaları ortaya serdiğini farz eder; ki bu toplum, doğasından gelen şekilde iktidarın farklılıklarınca kolaylaştırılan zorlama tarafından yönlendiriliyor ve denetleniyor olmalıdır. Açıkça, toplum üzerine bu farklı kavramsal modeller farklı metodolojik yaklaşımlarda sonuçlanır; hatta bu farklı yaklaşımları gerekli kılar. Birincisi, çatışmayı belli şekilde sapkın davranış olarak görmeye temayül edecektir; ikincisi, toplumsal ilişkilerin yapısal düzenlenişi içinde normal veya doğasından gelen olarak. Toplumun bu iki kavramsallaştırılmasının epistemolojik arka planı her ne olursa olsun, her biri onun örgütlenişinin belli cephelerini açıklığa kavuşturmada yararlıdır. Kendi araştırmamda, toplumsal ilişkilerin yapısını çatışmanın bir çözümlemesi yoluyla açıklığa kavuşturmayı yararlı buluyorum. Başka bir ifadeyle: Değer izafe edilen mallar ve konumlar, normlar üstüne görüş ayrılıkları ve çıkar çatışmaları uğruna rekabeti yansıtan olaylara bakarak, bütünleşme, konsensus ve istikrar hakkında birşeyleri bulgulamaya çalışıyorum. Kısaca, sözün gelişi, işlemediği durumun sorgulanışıyla, bir toplumun kültürünü kavramaya çalışıyorum. 1969 yılındaki Amerikan toplumuna bir bakış, bu metodolojik yönelişin stratejik üstünlüklerine hemen işaret edecektir.

1954 ÖNCESİ GELİŞME

Şimdi, hukuk antropolojisinin gelişmesi hakkında çok kısa bir değerlendirmeyi aktarmama izin veriniz. Tarihin herhangi bir türündeki gibi, düşünce tarihinde de tarihler ve isimler, tarihi doğa ve kültür hakkında düşünce akımı ve tarzının değiştiğini farz ettiğimiz olaylarla damgalanan devrelere bölmeye yararlar. Ondokuzuncu yüzyılda, ekonomist ve nüfus bilimci Malthus, biyologlar (özellikle Darwin), ve toplumsal bilimcilerin (özellikle Spencer) çalışmaları tarafından ilham edilen evrimsel süreçler üzerine gelişen teoriler kültürün kökenleri ve evrimi hakkındaki geleneksel düşünce tarzını vahim şekilde değiştirdi⁽¹⁾. Ondokuzuncu yüzyılın son çeyreği ve yüzyılımızın ilk birkaç onyılında antropologlar, kendileriyle kültürel kurumların gelişmesini betimleyecekleri veriler için kütüphaneleri hummalı şekilde araştırıyorlardı. Gelişmenin kendisi, entellektüel, teknolojik ve ah-lâksal başarıların az ya da çok sabitleşmiş bir sonucu gibi görüldü-kendisi açıklanmakta olan verilerin çözümlenişinden çıkarsanmış bir modele başvurulmasını gerektiren, büyük ölçüde bir kültür biliminin gelişimini gecik-

(1) Biyolojik ve sosyokültürel evrim teorilerinin gelişimi ve aralarındaki ilişki üzerine yakın tarihli geniş bir tartışma için bkz. HARRIS (1968:4-7 bölümler)

tirmekte olan bir model. Post ve Kohler gibi hukuk araştırmacıları, daha sonra bir çeşit evrimsel plana oturttukları ilkel toplumlar için hukuk kodları buluşlarını toplayan etnografik kayıtları kullandılar. Onların araştırmalarının iskeleti kendi hukuk sistemleriydi ve emeklerinin çoğu kurallara ilişkin bir kataloglamaya harcandı. Hukuksal etkinliğin toplumsal konteksti kaybolmuş ve altında uyuşmazlıkların meydana çıktığı koşullar seyrek olarak bulunup çıkarılmıştı. Biri, altında verileri topladığı karşıt durumları dikkate alarak, üzücü, fakat gerçekçi yargıya ulaşır; ki bu araştırmacıların çalışmalarının çoğu hukuksal ideoloji veya karşılaştırmalı hukuk ya da antropolojiye yönelik değer taşıyan uyuşmazlığı çözülme usulleri içine herhangi bir nüfuzu yaratamadılar. Zikredilmekte olan dikkate değer bir istisna Maine'in **Ancient Law** içindeki belli düşünceleridir. Evrenselci önermesinin beyhudeliğiyle, Maine'in birçok toplumda sosyolegal alanı, gerçi dışlayıcı şekilde değil, eleştirel şekilde kurarak işaret ettiği statü ilişkileri sosyolojisine ait hukuksal çıkarsamalara dayanan teorisi antropologlar tarafından çoğunlukla incelendi⁽²⁾.

Gerçi, antropologlar daha iyisini yapmadılar. Hukukçu Ehrlich (1936) hukukun içinde işlediği toplumsal bağlamdan herhangi şekilde ayrı olarak incelenemeyeceğini erken tarihte ortaya koydu. O, hukukun şekil ve içeriğinin toplumsal örgütlenmeye görece olmasının zorunluluğunu ikna edici şekilde savundu⁽³⁾. Bununla birlikte, antropologlar bu bağlama ilişkin etkinlik merkezini ihmale devam ettiler ve batı hukuk bilimi terimleri içindeki eleştirisiz sınıflandırmalar oluşları yüzünden, açıklamaları hatalı durumda kaldı. Dahası, enerjilerinin büyük bölümü, "Hukuk evrensel midir?" veya "Bütün toplumlar hukuka sahip midir?" gibi sorulara harcandı. Bugün, böylesi soruları sadece ilgimizi uyandırmayan değil, fakat gerçek anlamda sorsalsal olmayan olarak da kabul ediyoruz. Yani, bunlar dikkatimizi açıklığa kavuşturmayı arzu ettiğimiz sorunlara yöneltilmiyor.

Kırk yıl önce, antropolojik araştırmanın tarihsel etnolojiden kültürel bağlamları içinde toplumsal ilişkilerin işlevselci bir çözümlenişine yeni yönelişi Malinowski'nin çalışmasında çarpıcı olarak açığa çıktı. Malinowski'nin hukuk üzerine sadece empirik olan çalışması, **Crime and Custom in Savage Society** (1926) Trobriand Adası yerlileri arasında yapılmış gözlemlerin ağır

(2) Gluckman'ın **Idea of Barotse Jurisprudence** (1965 XVI ve bütünü) içindeki değerli yorumları ile REDFIELD'in (1950) Maine üstüne tartışmasını karşılaştırınız. Statüden sözleşmeye "Maine'ci dönüşüm"ün evrimsel anlamına ilişkin olarak HOEBEL (1954:329) hukukun gelişiminde en tayin edici dönümünün bununla "imtiyaz-haklar (privilege-rights) ve hukuk normlarının devamlılığının birey ve hısımlık grubundan bir toplumsal varlık olarak siyasal bünyenin kuruluşlarına aktarıldığı" bir usuli uyarlama olduğunu açıkladı

(3) Ehrlich'in çalışması üstüne yakın tarihli bir değerlendirme için bakınız, LITTLEFIELD (1967).

ca bir yetersiz değerlendirmesini temsil ederken, hukuk üzerine çalışmaya teorik katkıları programatik çerçeveleri içinde önemliydi⁽⁴⁾. Bugünlerde, uzun vadeli empirik alan araştırmaları, antropolojik araştırmanın olmazsa olmaz koşulu olarak kabul ve teslim edildi. Hukuk üzerine etnografik olarak ilk yararlı çalışmalar arasında, Barton'un (1919) Ifugao Hukuku, Kroeber'in (1925) Yurok Kızılderilileri Hukuku ve Gutmann'ın (1926) Chagga Hukuku üstüne olanları bulunmaktadır.

Hukuk antropolojisinde gerçekten önemli bir ilerleme, Hockel'in Great Plains Kızılderilileri arasındaki çalışmasıyla gerçekleştirildi. Onun **Political Organization and the Law-Ways of the Comanche Indians** (1940) ve Llewelyn ile birlikte yazılmış **The Cheyenne Way** (1941) eserleri, toplumun ethosu ve örgütlenmesine ilişkisi içinde hukuk araştırmasına ilk başarılı girişimleri temsil eder. Daha sonraki çalışmanın önemi, **case-method**'un (a.b.ç.-Çn) ihtimamlı bir uygulanışına uzanır. Gerçekten, bu yaklaşım, hukuk antropolojisinde en etkili **heuristic** (a.b.ç.-Çn.) uygulama olduğunu kanıtladı ve sonuç olarak, bu alanda değer taşıyan hiç bir çalışma, olgulara dayanmaksızın yapılamadı. Hoebel, 1954'de **The Law of Primitive Man** eserini yayınladı. Bu, okur-yazar olmayan halklar arasında karşılaşılan hukuksal kurum ve usullerin düzeni üzerine yararlı bir inceleme iken, Radin (1938) tarafından ortaya konulmuş çizgilerde yeniden formüllendirilmiş Hohfeld'in tasarımına dayanarak bütünsel hukuk sistemlerini çözümleme gayreti büyük ölçüde başarısızdır. Kitabın son bölümü, fazladan, hukuksal kurumların gelişmesi yönünden görece bir kronolojiyi -şimdilik- dikkate değer bir antropologun inşa etmesinin son teşebbüsüdür.

1954 SONRASI GELİŞME

1954'den sonra, hukuk antropolojisinde az sayıda mükemmel çalışma ortaya çıktı: Zambia'daki Barotse mahkemeleri üzerine Gluckman'ın çalışması (1955); Nijerya'daki Tiv Üzerine Bohannan'ın çalışması (1958); Tanzanya'daki Arusha'lar üzerine Gulliver'in kitabı (1963). Bu yazarların her biri en azından birer anlamlı katkı yaptı: Gluckman, hem batılı hukuk sistemlerinin hem kabile toplumlarının her ikisinin aydınlatıcı ilkeleri için karşılaştırmalı çalışmanın üstünlüklerini ortaya koydu ve kendi toplumsal bağlamı içinde hukuksal usamlamanın en güzel sergilenişlerinden birini sundu⁽⁵⁾. Bohannan, bizi kavramlarımızın batılı olmayan toplumlar için bir

(4) Esasen bu, Malinowski'nin konu üstüne yazdığı son denemede (1942) sarihdir. MALINOWSKI'nin hukuk üzerine çalışmasına ilişkin eleştirel tartışmalar için, bkz. HOEBEL (1954: 177-210) ve SCHAPERS (1957). Aklıma gelmişken, sıklıkla zikredilen Hogbin'in Malinowski ile Londra Üniversitesi'nde çalışırken yazılmış kitabı **Law and Order in Polynesia** (1934) değerlendirme içine serpiştirilmiş birkaç parça olguyla yarım yamalak etnografya sunuyor ve çözümleme Malinowski'nin düşüncelerinin tefsiri olan açıklamalara haspsoluyor.

(5) GLUCKMAN'ın çalışması geniş ve değişik eleştirel kabul gördü. İkinci baskısının (1967) ix. bölümü birinci baskısındaki ana değerlendirmeleri büyük bir ayrıntı içinde tartışıyor.

çözümlemede uygulanmasının güçlüğü ve çoğu kez imkânsızlığı konusunda uyardı. Pospisil, bize hukukun toplum içinde farklı, sıklıkla hiyerarşik şekilde düzenlenmiş düzeylerde var olduğunu hatırlattı; her bir düzey aynı tip ve aynı kapsayıcılık derecesini içinde barındırarak⁽⁶⁾. Gulliver, belli hukuksal usuller hakkında bir kavrayışın sadece uyuşmazlığın çözümlenmesinin sosyo-kültürel bağlamının bilgisini değil, fakat bununla eşdeğer şekilde herhangi bir case'e (a.b.ç.-Çn.) ilişkin taraflar arasındaki geçmiş uyuşmazlıkların bir bilgisini gerektirdiğini kanıtladı.

Hukuka ait antropolojik çalışma, başlıca şu öncülleri izler :

1 - Bir insan topluluğunun hukuku veya bir toplumun hukuk sistemi kişiler ve gruplar arası ilişkilerin toplumsal yapısı içinde olduğu gibi, kendi siyasal, ekonomik ve dinsel sistemleri bağlamı içinde sorgulanmalıdır.

2 - Hukuk, en iyi şekilde, uyuşmazlıkların çözümlenmesi veya -daha geniş bir perspektif içinde- uyuşmazlığın yürütülmesiyle (managment of conflict) işleyen usullere ait bir çözümleme yoluyla incelenebilir.

3 - Eğer, inceleme, açıklama, çözümleme ve karşılaştırmanın birimi olarak, uyuşmazlık konusu olay (trouble case) üzerine odaklanırsa, usuller sırasıyla kolay anlaşılır hale gelecektir.

4 - Bir insan topluluğunun hukuku üstüne geçerli bir bilgi vermek için, iki ayrı, fakat birbiriyle ilişkili görevin yerine getirilmesi zorunludur. Birisi, Hukuk sistemi incelenen halkın **onların** doğru olmayan davranışlara ilişkin düşüncelerinin ve [bunun sonucunda] alınan karşılığın şekil ve usulünü kendisiyle inşa ettiği bilişsel kategorileri araştırmaktır. Diğer görev, bu kategorilerin bizim iletişim aracımıza bir çevirisini gerektirir. Bu fazlasıyla zor bir iştir, çünkü bu hem yerli (incelenen halkın - Çn.) sistemin asli özelliklerinin çarpıtılmamasını ve hem de onları kültürlerarası karşılaştırmaları olanaklı kılan bir bilimsel terminolojiye sokmayı gerektirir.

Hukuk alanında antropologlarca sorgulanan sorunlar dizisi doğallıkla daha kapsayıcıdır. Şunları içine alır :

1 - Toplum içinde iş gören yargılayıcı veya arabulucu kişi veya kuruluşların (agents) tipleri nelerdir?

2 - Onların otoritelerinin bu uyuşmazlığı sona erdirmeye bu rolleri uygulamadaki dayanakları nedir?

(6) Tabii ki, bu kabul yeni değil ve hukuk araştırmacılarınca da paylaşılıyor. Hem Von Gierke hem de Ehrlich bu olgular hakkında yazdılar. Ve Gray'in çalışması içinde, onların yazıları hukuk biliminin gelen katı tutucu (fundamentalist) hukuksal dogmatizmi tasfiye etmekte; biz açıklamaları günümüzün çağdaşı görünümünde buluyoruz. Örneğin, "Eğer, insanlara ait herhangi bir örgütlü bünye (body) sorunlara karar vermeye tayin edilmiş kişilere veya kuruluşlara (bodies) sahipse, bu hâkimlere veya mahkemelere sahiptir; eğer bu hâkimler veya mahkemeler, kendi kararları içinde genel hukuk kurallarını (rules) izliyorlarsa bundan dolayı bünye Hukuka sahiptir ve bünyenin mensupları Hukukun [çatısı] altında haklara sahip olabilir" (1921: 109).

3 - Hangi uyuşmazlıklar, özel koşullar altında müzakere edilmiş uzlaşmaya uyruktur, hangileri yargılamayı gerektirir?

4 - Verili koşullar altında, her bir uyuşmazlık tipi için hangi usullerden yararlanır? (Bu soru, sanığın, [suçun işlendiği] mahallin, kanıtların, vb. kavranışı türünden cephelerin araştırılmasını ifade eder.)

5 - Yargısal kararlar nasıl icra edilir (enforced)?

6 - Ne tür sistem dışı işlevler ve etkiler hukuk usullerine bağlıdır? (Bu, taraflar, temsilcileri veya destekçileri ile otoriteler arasındaki toplumsal, psikolojik, ekonomik ve siyasal ilişkiler ağına yönelik araştırmaları içinde toplar.)⁽⁷⁾

7 - Hukuk, ne surette değişir?

Bu metodoloji ve buradaki problemlerle, karşılaştırmalı antropolojik araştırma, sıralanan sorularca işaret edilen özel faktörler arasında örüntülenmiş korrelasyonların mevcudiyetini inşa etme gayretindedir. Bu korrelasyonlar sadece hukukun cephelerine ilişkin olabilir; veya onlar belli özel hukuksal kurumlarla belirli toplumsal-yapısal, ekonomik, dinsel ve siyasal sistemler veya bunlardan gelen görünümlere ilişkin olabilir. Tekil olarak (occasionally) keşfedilen korrelasyonlar öngörüselle değere sahip bir hipotezin formüllendirilmesine rehberlik eder (Cf. Nader, 1965 ve Whiting, 1965).

New Guinea içlerindeki Jalé halkı arasındaki kendi araştırmam (1967), üçüncü tarafın yargılamasının mevcut bulunmayışıyla korrelasyon içinde sosyolojik ve psikolojik faktörlere ait bir incelemeyle sonuçlandı. Kültürler arası (cross-cultural) yaklaşımı izleyerek, uyuşmazlıkların düzenlenmesi (conflict management) usulü içinde şiddetin hüküm sürmesine (toplum içi çatışmalar da dahil olmak üzere) yönelik üçüncü tarafın yargılamasının yokluğuna nedensel şekilde bağlı diğer toplumlarda yapılmış araştırmalardan yeterli bilgiyi elde ettim. Ayrıca, her iki görünüm, (a) topluluk düzeyinde farklı bağımsız siyasal birimlerin varlığıyla, (b) baba soy-çizgilerinin aynı kökenden yanyana (coresident) üyelerinden oluşan iktidar gruplarının varlığıyla, (c) yatay şekilde (crosscutting) grup ilişkilerinin yokluğuyla ve (d) belli özgül toplumsallaşma süreçleriyle korrelasyon içinde sergilendi.

ANTROPOLOJİ'NİN HUKUKA KATKILARI

Antropolojinin hukuk bilimine potansiyel pratik katkıları nelerdir? içinde antropolojik araştırmanın yararlı olduğunu sezindiğim üç genel saha var. Birincisi, yeni bağımsızlığa kavuşmuş ulusların hukukuna ilişkindir; ikincisi, hukukun kendi toplumumuzdaki görünümleridir; ve üçüncüsü uluslararası hukuktaki sorunlardır.

(7) Resmi siyasal kuruluşlar ve fiziksel zorlamanın yaptırımlanmış kullanımı mevcut bulunmaksızın bir toplumda hukuksal etkinliklerin liderlik ve toplumsal denetim üstündeki etkisinin bir çözümlemesi için, bkz, FRAKE (1963)

Bağımsızlığa Yeni Kavuşmuş Uluslarda Hukuk

Yakın tarihli bir rapor (Salacuse, 1968), Afrika uluslarının, bağımsızlık ilânı sonrasında sömürge hukukunun çoğunu "ulusallaştırma" çabalarına rağmen, "yaklaşık çeyrek milyon sayfa tutan yasayı" yürürlüğe koymuş oldukları tahmininde bulundu. Açıkça, birbirinden farklı yazısız geleneksel hukuk sistemlerine (buna ilave olarak Doğu ve Batı Afrika uluslarının İslâm hukukuna ait değişik şekillerine) geçerlik kazandırma sorunu, Fransız ve İngiliz hukuk fakültelerinde eğitilmiş hukukçuların harekete geçirilebilmesinden ziyade, bu değişik sistemler üzerine çalışmaların daha fazla bilgisini gerektirdi. Bazen, "Birbiçimli bir hukuk, adaletin etkili yürütülmesi için gerekliydi" (Salacuse: 40) tarzındaki bir faraziye *eo ipso*(*) birbiçimli yararlı yasama etkinliğini engelledi. Diğer yanda, belirli etnik gruplar için herhangi özel koşullar, kolayca, ayrımcı şekilde yorumlanabildi. Yasalara ihtiyaca ilişkin diğer önemli sorunlar, sosyal hizmetlerin ve modern bir ekonominin gelişmesini sürdürebilmek ve gayretlendirebilmekdi⁽⁸⁾. Etiyopya hukuksal deneyiminin bu amaca hizmet edip etmediği tartışılabilir. Sömürge hukuku mirası bulunmayan bir ülke olan Etiyopya'da imparator bir Fransız'ı medeni kanunu, bir İngiliz'i ceza usul kanununu, ve bir İsviçre hukukçusunu da ceza kanununu kaleme almak için görevlendirdi. Etiyopya Medeni Kanunu'nun Fransız tasarımcısının kendi araştırmasıyla ilerlettiği öncülleri, projenin bütünü için hatanın alâmeti oldu. Yazarı şöyle ifade etti

"Vouloir établir un Code sur la base des coutumes m'a paru...illusoire. Les coutumes éthiopiennes n'existent, en effet, qu'au sein de communautés de village ou de tribu, sociétés fermées, dans lesquelles la notion de droit n'a pas sa place elles n'ont pas le caractère de coutumes juridiques. L'essentiel n'est pas dans le procès de donner à chacun son dû [suum cuique tribuere] comme veut le droit; l'essentiel est de maintenir les bons rapports, la cohésion et l'harmonie dans la communauté."
(David, 1962:6-7; vurgulamalar sonradan katılmıştır)⁽⁹⁾

(8) Gelişmekte olan toplumlarda hukuk alanındaki çalışmalar için, bkz. geniş bir bibliyografyaya sahip olan Afrika Instituut (1956); KUPER and KUPER (1965); ANDERSON (1968); LUNDGAARDE (1968). (Hukukçular ve hukuka tasarımılayan gelişmekte olan uluslarda yapılması üstlenilen "hukuk mühendisliği" projelerine önsel bir gereklilik olarak gelenek hukukunun baştan başa bir bilgisine ilgi duyulmasının daha fazla farkına varıyorlar. böyle bir trendin işaretleri HUTCHISON (1968) tarafından edite edilmiş bir denemeler koleksiyonunda kaydedilmekte.)

(9) Çevirisi (İngilizceye yazarca yapılmış olarak) Şöyle: "Bir yasayı gelenekler temelinde inşa etmeyi arzulamak bana...yanıltıcı göründü. Gerçekten Etiyopya gelenekleri, açıkça içinde hukuk nosyonunun yer tutmadığı kapalı toplumlar arasında köy ve kabile topluluklarında yaşamaktadır; onlar hukuksal gelenekler (jural customs) karakterine sahip değildir. Esası, hukukun gerektirdiği gibi, herkese hak ettiğini verme (*suum cuique tribuere*) usulü içinde değildir; esas olan, topluluk içinde iyi ilişkileri, bütünlüğü ve uyumu sürdürmektir."

(*) kendi kendine

Bu yazının ilk parçasındaki tartışmadan sonra bu saçmalık üzerine değerlendirmede bulunmak gereksiz görünüyor.

Antopolojik araştırmalar, birden çok hukuksal sisteme ihtiyaçları ve bunların üstünlüklerini tayinde, arzu edilen veya edilmeyen etkilerini değerlendirmede, halefiyet, miras, evlilik ve boşanma da dahil olmak üzere, özellikle toprak sahipliği ve hısımlık ilişkileriyle bağıntılı konuların düşünülmesiyle ulusal hukuk kodlarının "köy düzleminde" yürütülmesinde kesinlikle yararlıdır⁽¹⁰⁾. Bildiğim kadarıyla, birkaç antropologun danışman olarak hizmet vermesi talebinde bulunuldu; ancak Schapera (1938) çok geniş yetenekleriyle harika bir iş yaptı⁽¹¹⁾.

Kolonideki yasama faaliyetinde legalist doktrin egemen olursa gerçekleşebilecek olanlar, Güney Pasifik'deki Gilbert ve Ellis Adaları İngiliz kolonisi'nde yürürlüğe konulan düzenlemelerce betimlenir. 27, 2 no'lu düzenleme şöyle ifade eder :

"Umumi tuvalet mahalline gitmekte olan kişiler, ihtiyaçları için kendilerine ait olmayan hindistan cevizi ağaçlarından yaprak koparmayacaklardır. 2 s. para cezası."

27, 5 no'lu düzenleme şöyle şart koşar :

"Köylerin arasındaki herhangi bir kumsalda suyun yükseldiği çizginin yukarısında dışkılamak veya idrar yapmak yasaktır. Doğanın zorlamasıyla çalılıkta dışkılamaya mecbur kalan kişi, dışkısını sekiz inçten az yükseklikte olmamak üzere toprakla kapatmak zorundadır. 1 s.'den 2 s.'ye kadar para cezası."

Gerçekten, kişi Kraliyet yargıçları öncesinde bu düzenlemelerin nasıl yürütüldüğünü, kanıtların nasıl korunduğu ve ortaya çıkarıldığını merak eder. Örneğin, doğası onu çalılığa sürekleyen dikkatsiz bir kişi tarafından ödenen tam meblağ, kaplayan toprağın kalınlığında hukukça gerekli kılınan ve fiilen olanak bulunan arasındaki ölçülen farklılığa mı dayanır?

Pasifikde bir başka İngiliz sömürgesi olan Fiji'de (ki ben orada 1968 yazında alan çalışması yapmıştım) 1874'deki ilhaktan beri ikili bir hukuk sistemi yürürlükte: biri Fijililer, diğer sömürgecinin bunların dışındaki sakinleri için: 1945'le birlikte yerli Fijililerden daha kalabalık hale gelmeye başlayan Avrupalılar, Çinliler, Polinezyalılar ve Hintliler. 1944'deki Fiji Yasama Konseyi'nin birleşimi tutanaklarından aktarılarak, özel mahkemeler ve düzenlemelerin hedefi :

(10) Hukuksal çoğulculuk ve birleştirilmiş ulusal hukuka ait soruna ilişkin yararlı bir tartışma için bakınız, JAPAN (1965)

(11) Eğer, Roma Hukukunun erken Cermen Hukuk Sistemine girişi üzerine kayıtlar, örneğin yeterince ayrıntılı olarak mevcutsa hukuk tarihinin (historical jurisprudence) bazı karşılaştırılmalı bilgileri temin edebileceğini buraya ekleyebilirim; fakat bu araştırılmaya devam ediyor.

"şüphesiz usul hataları yapan, fakat halkı tanıyan ve geniş bir ölçekte onlara tatmin veren kişiler tarafından yargılanarak, birbirinden uzak köylerde yaşayan halkın uyuşmazlıklarını kendi yaşam tarzlarına uygun şekilde çözümlenmelerini olanaklı kılmak...Davası olan bir yerliye Bölge Memuru için saatlerce beklemesi gerekecek ve sonunda belki de yanlış anlaşılacak olduğu, bir hükümet dairesine (government station) gitmekten ziyade, davasını bilen ve yatıştıran yakınındaki Fijili bir hâkime gitmek daha tatmin edicidir." (Knox-Mawer, 1961: 646-647)

Şimdi, 1968'de yaklaşmakta olan bağımsızlıkla, bu hazırlıklar durduruldu. Bu değişimin, hükümet memurları ve yargı mensupları tarafından bana aktarılan gerekçeleri (reasons) değişik şekillerdeydi. Bağımsızlığın başlamasıyla birlikte bir biçimli bir hukuk sistemine duyulacak ihtiyaç hakkında bir hayli tartışma vardı; bazıları Fijilileri ikinci sınıf vatandaş düzeyine indirerek özel mahkemeler ve Yasama Konseyi 13 no'lu (1959) belgesinden yapılan şu aktarmada yansıtıldığı tarzda resmi bildirimler hakkında konuşuyordu: "Gezginci mahkemelere ait eski sistemin niçin motorlu taşıtlar çağında sürdürülmesi gerektiğinin sağlam gerekçeleri olmadığı görünüyor" (Knox-Mawer: 647). Bana göre, genel olarak "adaletin yürütülmesinde" bu değişimin etkisini araştırmaya hiç bir hazırlık yapılmadı, hiç fon ayrılmadı. Taşıma kolaylıklarının verili koşullarında, örneğin tarafları yaya olarak saatlerce en yakın otobüs durağına gitmesi gereken köylüler olan bireyler arası uyuşmazlıklarda ne olacak?

Herhangi bir hukuk antropologunun ilginç ve ayrıntılı bir çalışmaya değer bulacağı, Fiji'den alınma diğer bir konu: Suva'da Yüksek Mahkeme'nin yüksek statüden bir Hintli olan kâtabi Hintlileri bağlayan özel hukuk davalarının tamamının yarısından çoğunu hiç kâğıt üzerine geçirilmeden önce çözümlüyor. bu kişi, işini mahkeme binasının koridorlarında, kendi bürosunda ve eğer davet edilirse tarafların evlerinde yapıyor. Tahmin, Yüksek Mahkeme'de bir yargıç tarafından yapıldı; o, kâtabin etkinliğini uygun bulunduğunu ve hayranlığını da ifade etti. Bu kâtip tarafından kullanılan gayriresmi teknikler üzerine bir inceleme örneğin, Hintli toplulukların üyeleri arasındaki uyuşmazlıkların çözümlenmesine yönelik usullerin gereklerine büyük ölçüde uyarlanabilir bazı özelliklerin tanınması içinde sonuca ulaşabilir.

Çağdaş Toplumda Hukuk

İfade ettiğim gibi, bir miktar antropolog Amerikan hukukunun görünümünü araştırdı; gerçi, bu çoğu kez bir çalışmayı sosyolojik veya antropolojik olması şeklinde sınıflandıran yararsız bir tanım sorunudur. Skolnick'in son kitabı **Justice Without Trial** (1967), özellikle münhasıran görüşmelerden, anketlerden, nüfus sayımı grafiklerinden ve kayıtlardan derlemekten ziyade "katılımcının gözlemi" tarafından toplanan büyük bir veri kitlesini ih-

tiva ettiğinden, hukuku destekleyen kuruluşlara ve onların görevlilerinin davranışına ait etnografik araştırmayı iyi tasarlanmış ve doğru uygulanmış olarak niteler. Amerikan hukukundaki konulara yönelik antropolojik bir yöneliş Berkeley Law School'dan Profesör Herma Kay'ın çalışmasında da görülür. Kay (1965), Amerikan toplumundaki hısımlık sistemleri üzerine yoğunlaşarak, gayrimeşru doğmuş çocukların meşru hale getirilmesi üstüne mahkeme kararlarını inceledi ve Kaliforniya mahkemelerinin empirik gerçeklikten çıkarılmış, "biyolojik olarak hısımlık olmayan kişiler arasında konulmuş baba, anne ve çocuk ortak yerleşim örüntüsüne dayanan" hukuksal bir aile kavramını geliştirmiş olduğunu bulguladı. Nitekim, bu kavram, hiç bir anlamda ortak şekilde sürdürülen ve kültürel olarak tasvip gören ideolojiyle uyum içinde olmayan, hukuken yaptırımlandırılmış evsel düzenlemelere yönelik tedrici bir uyumu öngören bir aile tanımına delalet eder.

Antropolog Bohanan, boşunma hükmünün sosyo-kültürel sonuçlarını değerlendirdi (1967). Amerikan toplumunda boşanmanın biçim ve yönteminin "sona ermiş aile" (ex-family) durumu için doyurucu olmayan hazırlık yaptığını ve bir evliliğe hukuken son vermenin evliliğe ait uyumsuzlukların uzlaştırılması için şekli anlamları temin eden hukuk sistemimizin ciddi hatasına sıklıkla işaret ettiğini kaydetti. Bir çok toplumda bu anlamlar meşru evlenme ve karıkocalığa ait evsel birliğin şekillenmesi tarafından yaratılmış genel hukuksal ilişkinin bütünsel bir parçasıdır.

Eğer bu çalışmalar önem taşıyan bir şeyi gösteriyorsa, şöyle gözümüze çarpar: Muhtemelen, daha öncekinden fazla şekilde, hukukçu ilkelerini ve elindeki yasaları değişen sosyo-kültürel koşullara uyarlama çabalarında, geriye bakarak mevzuatı incelemeye, **case-law** (ab.c.ç.-Çn.) ile ve **stare decisis** doktrinine (*) bağlanmayla hoşnut olamaz. Bunun yerine, eğer "âdil hukuk" (good law) ifadesi bir şey anlatmıyorsa, yasakoyucu, yargıç ve hukuk araştırmacısı ileriye bakmak ve toplumsal (ve de teknolojik) değişimin trendlerini takdir ederek geleceğin ihtiyaçlarını tahmin edecektir. Açıkça görünüyor ki, toplumsal bilimcilerin işbirliği hukukçunun hukuku planlı ve yönlendirilen değişimin etkili bir aracı haline getirmesine yardımcı olabilir. Teknoloji alanında Ralph Nader'in çabaları bir "etkinleştirilmiş hukuk"un (activated law) potansiyel yararını gösterdi; ki bu sadece akla dayalı muhakemeye bağlı değildir, fakat [bununla birlikte] empirik araştırmayı gerektirir⁽¹²⁾.

(*) **stare decisis** : Adaletin olağan ilkelerine ters düşmedikçe, daha önceki mahkeme kararlarında yer alan norm veya ilkeleri devam ettirme siyasası veya doktrini.

(12) Düzenleyici iktidarların yönetsel kuruluşlara devredilebilirliği sorunu ve bunun mahkemelere terk edilmesinin en iyisi olduğu diğer bir konuya empirik araştırma uygulanabilir.

Ceza hukuku konusunda Swett'in makalesi (bu konuda), polis davranışı ve ceza mahkemelerindeki yargılama içinde yansıtıldığı üzere, Amerikan hukuk sistemi içindeki kültürel eğilimleri analiz eder.

Bu ve benzeri sorunlar konusunda antropologlar, empirik durumların bir çözümlemesinden çıkarılmış yararlı verilerle hukukçuluk mesleğine yardımda bulunabilir. Dahası, bilirkişi tanıklığın teknisyen ve psikologa ilave olarak sosyolog ve antropologu içine aldığı gün gelebilir. Önceden mevcut bulunan : Antopologlar, ara sıra kızilderililerle ilgili davalarda bilirkişi tanık olarak hizmet verdiler. Geniş bir ölçekte, hızlı sosyo-kültürel değişme tarafından getirilen yeni sorunları çözmeye halihazır hazırlıkların yetersiz olduğu alanlarda antropoloji yasama ve yönetim politikaları için yön verici ilkeleri (guidelines) telkin etmede bazı pratik uygulamalar temin edebilir. Mamafih, bir miktar antropolog "karmaşık toplumlar"ı ehil olarak incelemek için oldukça eğitilmiş veya maharetlerini "kentsel antropoloji" alanında uygulamış durumdadır.⁽¹³⁾

Uluslararası Hukuk

Nihai olarak ve kısaca, uluslararası hukukun problematik bir doğası var. Hukuk araştırmacıları ve siyasal bilimcilerin Avrupa geleneğinden ulusal hukuk ideolojilerinden üstün şekilde tasarlanmış uluslararası bağlayıcı kuralların formüllendirilmesi ve etkili uygulanışı ile ilgili oldukları görünüyor. Bununla birlikte, kıyaslamalı her hangi bir kurgulama bu modern devletler gibi bütünsel ve yönetsel sistemleri gerektirebilir. Bir çok bakımdan bütünsel bir hukuk sisteminin problemleri, hukuk sistemlerinin farklılığını sentetik bir bütünde toplamaya çalışan bağımsızlığa yeni kavuşmuş uluslarca yüzyüze geline problemlere benzer- sadece boyutları çok büyük ve daha karmaşık olarak (Luard, 1968:ch.10). Yine de, antropologların karşılaştırmalı perspektifi, bu problemlerin daha kusursuz bir kavramsallaştırılmasına ulaşmada yardımcı olabilir. Kullanılabilir sistemlere nüfuz eden belli kavrayışlar, gerçekten, farklı öncüller altında işleyen, değişik amaçları gerçekleştiren ve farklı usulleri kullanan çoklu(plural) hukuk sistemlerinin daha anlayışsal bir bilgisinden elde edilebilir. Bütün boyut sahibi zıtlıklarının halihazırdaki kabulüyle, birleştirici bir siyasal üstyapısı bulunmaksızın uluslararası sahnenin bir mikrokozmosunu temsilleyen kabile toplumları böyle değiller midir?⁽¹⁴⁾ Eğer antropoloji cevapları ortaya çıkaramıyorsa, en azından içinde uygun soruların aranacağı doğrultuları telkin edebilir.

(13) Konuyla ilgili yakın tarihli bir makale derlemesi için bakınız,, BANTON (1966).

(14) HOEBEL'in (1954:331) ortaya koyduğu üzere, "Uluslararası hukuk, söylendiği gibi, vardır, fakat dünya düzleminde ilkel hukuktur." Bu kabul siyasal bilimcilerin çalışmalarında da sarihtir. Örneğin, MASTERS (1964) ve BARKUN (1968) ile karşılaştırınız. Gerçi, Barkun'un kitabının (ve siyasal bilimden gelen diğer katkıların) etnografya yazınının acemice okunuşuyla görünürde çıkarılan, "ilkel toplumlar" hakkındaki genellemeler şeklinde aktarılan önemli fiili hatalar içerdiği kaydedilmelidir. Ayrıca, Barkun (1968, Bölüm:8) tarafından sunulmuş şekliyle bu tür soyut sistematiklerin yararlılığı karşılaştırmalı empirik araştırma içinde uygulanarak onaylanabilmelidir.

REFARANSLAR

- Afrika Instituut, The Future of Customary Law in Africa** (1956) Laiden, Universitaire Pers Leiden.
- ANDERSON, J.N.D. (1968) [Ed.], **Family Law in Asia and Africa**, New-York, Praeger.
- BANTON M. (1966) [Ed.] **The Social Anthropology of Complex Societies**, New-York, Praeger.
- BARKUN, M., (1968) **Law Without Sanctions : Order in Primitive Societies and the World Community**, New Haven, Yale Univ. Press.
- BARTON, R.F. (1919) "Ifugao Law," **Univ. of California Publications in Amer. Archaeology and Ethnology** 15, 1: 1-186.
- BLEGVAD, B.M.P. (1966) [ed.] "Contributions to the Sociology of Law," **Acta Sociologica** 10, 1-2 (Special Publication).
- BOHANNAN, P. (1957) **Justice and Judgement Among The Tiv**, London, Oxford Univ. Press.
- BOHANNAN and HUCKLEBERRY (1967) "Institutions of Divorce, Family and the Law," **Law and Society Review** 1 (June): 81:102.
- DAHRENDORF, R. (1959) **Class and Class Conflict in Industrial Society**, Stanford, Stanford Univ. Press.
- DAVID, R. (1962) "The Reconstruction of Civil Code in African States." [in French] **Annales Africaines**, 1:160-170.
- EHRLICH, E. (1936) **Fundamental Principles of the Sociology of Law**, Cambridge Mass. Harvard Univ. Press [Original (1913) in German].
- FRAKE, C.O. (1963) "Litigation in Lipay: a study in Subanum Law," **Proceedings of the Ninth Pacific Science Congress** 3:217-222.
- GLUCKMAN, M. (1967) **The Judicial Process Among the Barotse**, Manchester, Manchester Uni. Press.
- , (1965) **The Ideas of Barotse Jurisprudence**, New Haven, Yale Univ. Press.
- GRAY, J.C. (1921) **The Nature and Sources of the Law**, New York, Columbia Univ. Press.
- GULLIVER, P.H. (1963) **Social Control in an African Society: A Study of the Arusha, Agricultural Masai of Northern Tanganyika**, Boston, Boston Univ. Press.
- GUTMANN, B. (1926) "The Law of Schagga" **Abhandlungen der Sächsischen Statlichen Forschungsinstitute, Forschungsinstitut Psychologie, Nr.7** [in German].
- HARRIS, M. (1968) **The Rise of Anthropological Theory: A History of Theories of Culture**, New York, T.Y.Crowell.
- HOEBEL, E.A. (1954) **The Law of Primitive Man: A Study in Comparative Legal Dynamics**, Cambridge, Mass., Harvard Univ. Press.
- (1940) "The Political Organization and Law-Ways of the Comanche Indians," **Amer. Anthropological Assn. Memoir** 54, **Santa Fe Laboratory of Anthropology** 4.
- HOGBIN, H.I. (1934) **Law and Order in Polynesia: A Study of Primitive Legal Institutions**, London, Christophers.
- HUTCHISON, T.W. (1968) [ed.] **Africa and Law: Developing Legal Systems in African Commonwealth Nations**, Madison, Univ. of Wisconsin Press.
- JASPAN, M.A. (1965) "In Quest of New Law: The Perplexity of Legal Syncretism in Indonesia," **Comparative Studies in Society and History** 7, 3:252-266

- KAY, H.H. (1965) "The Family and Kinship System of Illegitimate Children in California Law," *Amer. Anthropologist* 67, 6 (Part II): 57-81.
- KNOX-MAWER, B. (1961) "Native Courts and Customs in Fiji," *International and Comparative Law Q.* 10 (July): 642-647.
- KOCH, K.F. (1967) "Conflict and Its Management Among the Jalé People of West New Guinea" Ph. D. dissertation, Berkeley, Univ. of California.
- KROEBER, A.L. (1926) "Law of Yurok Indians," *Proceedings of the Twenty Second International Congress of Americanists, Third Session*: 511-516.
- (1925) "The Yurok Law and Custom," *Handbook of the Indians of California, Bureau of American Ethnology Bulletin* 78, Washington D.C., Smithsonian Institution.
- KUPER, H. and L. Kuper (1965) [eds.] *African Law: Adaptation and Development*, Berkeley, Univ. of California Press.
- LITTLEFIELD, N.O. (1967) "Eugen Ehrlich's Fundamental Principles of the Sociology of Law," *Maine Law Review* 19, 1.
- LLEWELLYN, K.N. and E.A. Hoebel (1941) *The Cheyenne Way: Conflict and Case Law in Primitive jurisprudence*, Norman, Univ. of Oklahoma Press.
- LOWIE, R.H. (1927) "Anthropology and Law" in W.F. Ogburn and H. Goldenweiser (eds.) *The Social Sciences and Their Interrelations*, New York, Houghton-Mifflin.
- LUARD, E. (1968) *Conflict and Peace in the Modern International System*, Boston, Little-Brown.
- LUNDSGAARDE, H.P. (1968) "Some Transformations in Gilbertese Law: 1892-1966," *J. of Pacific History* 3:117-130.
- MAINE, H.S. (1963) *Ancient Law: Its Connection with the Early History of Society and Its Relation to Modern Ideas*, Boston, Beacon Press.
- MALINOWSKI, B. (1942) "A New Instrument for the Interpretation of Law—Especially Primitive," *Yale Law J.* 51, 8:1237-1254.
- (1926) *Crime and Custom in Savage Society*, London, Kegan, Paul, Trench, Trubner.
- MASTERS, R.D. (1964) "World Politics as a Primitiva Political System," *World Politics* 16, 4:595-619.
- NADER, L. (1965) "Choices of Legal Procedure: Shia Moslem and Mexican Zapotec," *Amer. Anthropologist* 67 (April): 394-399
- POSPISIL, L. (1958) "Kapaku Papuans and Their Law", *Publications in Anthropology* 54, New Haven, Yale Univ.
- RADIN, M. (1938) "A Restatement of Hohfield," *Harvard Law Rev.* 51, 7: 1141-1164.
- REDFIELD, R. (1950) "Maine's Ancient Law in the Light of Primitive Societies," *Westren Political Q.* 3:574-589
- REISMAN, D. (1951) "Toward an Anthropological Science of Law and the Legal Profession," *Amer. j. of Sociology* 57, 2:121-135.
- SALACUSE, J.W. (1958) "Brightening the Revolution: Developments in African Law," *Africa Report* (march): 39-45
- SCHAPER, I. (1957) "Malinowski's Theories of Law," in R. Firth (ed.) *Man and Culture: An Evaluation of the Work of Bronislaw Malinowski*, London, Routledge and Kegan Paul.
- (1938) *A Handbook of Tswana Law and Custom*. Published for International Institute of African Language and Culture, London, Oxford Univ. Press.

SCHUBERT, G. (1968) "Behavioral jurisprudence," *Law and Society Review* 2 (May): 407-428

SKOLNICK, J.H. (1966) *Justice Wethout Trial*, New York, John Wiley,

WHITING, B.B. (1965) "Sex Identitiy Conflict and Pysical Violence," *Amer. Anthropologist* 67, 6 (Part II): 123 -140.

EK

Aşağıda sıralanan referanslar okuyucuyu hukuk antropolojisinde birkaç seçilmiş çalışmaya yöneltecektir. Yazının metninde sıralananlara ilave olarak, bunların çoğunu giriş mahiyetinde dersler için yararlı buluyorum. İlave eserler için bakınız, Laura Nader, Klaus F.Koch and Bruce Cox (1966) "The Ethnography of Law: A Bibliographic Survey," *Current Anthropology* 7:267-294. Bu, ulaşılabilir antropolojik çalışmalara ait en anlaşılabilir açıklama bibliyografyasıdır. (yaklaşık 700 girişi var). Materyalin seçimini, düzenlenmesini ve diğer özelleşmiş bibliyografyalara referansları içeren bir giriş bölümünü ihtiva eder. 1965 yılı ve sonrasında yayınlanmış kitap ve makaleler için, "Traditional Legal Framework and Moral Codes," "War," "Problems of Administration of Law," "Modern Judical Process" başlıklı paragraflara ve *International Bibliography of the Social Sciences-Anthropology* (Volumes XII and following) içindeki ilgili dizin girişlerine baş vurunuz.

Hukuk antporolojisinin gelişmesi alanı ve hedeflerine ait kısa değerlendirmeler şu makalelerden temin olunabilir:

NADER, L, (1965) "The Anthropological Study of Law," *Amer. Anthropologist* 67, 6 (Part II): 3-32.

POSPISIL, L. (1968) "Law and Order" pp.201-222 in J.A. Clifton (ed.) *Introduction to Cultural Anthropology*, Boston, Houghton-Mifflin.

Metodolojik konulara ilişkin yeni önemli tartışmalar şunlarda bulunur:

EPSTEIN, A.L. (1967) "The Case Method in the Field of Law," pp.205-230 in A.L.Epstein (ed.) *The Craft of Social Anthropology*, London, Tavistock.

Bu hukuk ve çatışma üzerine etnografik incelemede kullanılan aslî yöntemte ait en iyi değerlendirmelerden biridir. Bu, bu alanda ilgili çalışmaların ve kullanılan araştırma tekniklerinin eleştirel bir değerlendirmesinin her ikisini de sunmaktadır.

GLUCKMAN, M. (1965) "Introduction: The Process of Tribal Law," pp. 1-26 in *The Ideas of Barotse Jurisprudence*, New Haven, Yale Univ. Press.

Bu bölüm, esasen içinde toplumsal ilişkilerin temel olarak statü ilişkilerince yapılaştığı toplumlara ait belli tiplerdeki yargısal ilkeler ve hukuksal usuller üzerine bir tartışmadır.

LEVINE, R.A. (1961) "Anthropology and The Study of Conflict: Introduction," **J. of Conflict Resolution** 5:3-15.

Bu makale, çatışma, çatışmayı sergileyen kültür örüntüleri, çatışmanın tutumsal refakatçileri, toplumsal çatışmanın kaynakları, çatışmanın işlevsel değeri, çatışmayı denetleme örüntüleri ve çatışmanın çözümlenmesi hakkında kısa ve özlü bir kavramsal açıklama sunmakta.

NADEL, S.F. (1956) "Reason and Unreason in African Law," **Africa** 26, 2:160-173.

Bu değerlendirmede, yazar, J.N.D. Anderson'un **Islamic Law in Africa** (1954), Max Gluckman'ın **The Judicial Process** (1955) ve P.P. Hojwell'i **A Manual of Nuer Law** (1954) üzerine, esasen bu çalışmalarda kullanılan problematik kavramlarıyla meşgul olmakta.

Aşağıdaki çalışmalar uyuşmazlığın usulü siyasaları üzerinde durmaktadır.

BEATTIE, J.H.M. (1957) "Informal Judicial Activity in Bunyoro," **J. of African Administration** 9, 4: 188-195.

Toplumsal dayanışmayı ve topluluk işbirliğini koruma işlevinde resmi mahkeme sisteminin dışında işleyen gayri resmi yargıda bulunanların nasıl olduğunu gösteren dava verilerini temin etmekte.

GLASSE, R.M. (1959) "Revenge and Redress Among the Huli," **Mankind** 5: 273-289.

Gruplar arasında bağlaşıklıkları periyodik olarak yeniden inşa eden Yeni Gine'deki kurumlaşmış kan gütme ve hak alma üzerine ayrıntılı bir açıklama sunmakta. Veriler, merkezileşmiş bir siyasal iktidar bulunmaksızın toplumlardaki toplumsal denetim üzerine herhangi bir tartışma için önemlidir.

KOPYTOFF, I. (1961) "Extension of Conflict as a Method of Conflict Resolution Among the Suku of the Kongo," **J. of Conflict Resolution** 5, 1: 61-69.

Bu yazı, çatışma usulünün spesifik siyasal emarelerini gözden geçirmekte ve açıklayıcı kavramlar olarak "kültür" ve "toplumsal yapı" üzerine metodolojik bir tartışmayı sunmakta.

Van Velsen, J. (1964) **The Politics of Kinship: A Study in Social Manipulation Among the Lakeside Tonga of Nysaland**, Manchester, Manchester Univ. Press.

Bir kısım iyi belgelenmiş olgularla betimlenmiş çatışma durumları içinde yüksek düzeyde esnek siyasal yapı üzerine çalışmaların incelikli bir çözümlemesi.

Psikolojik yaklaşımlar, örneğin, şu çalışmalarda kullanılmakta:

GIBBS, J.L. (1963) "The Kpelle Moot: A Therapeutic Model of the Informal Settlement of Disputes," *Africa*, 33, 1:1-11.

Bu çalışma, gayri resmi husumetin bütünleştirici işlevine taalluk etmekte ve çatışmanın çözümlenmesinin resmi ve gayri resmi usulleri üzerine birbiriyle birleşik bir analizin gerekliliği için tartışmakta. Aynı zamanda, psikolojik olanla birlikte, yapısal ve usuli bir analizin tedarikinin yararlılığını betimlemekte.

LEVINE, R.A. (1962) "Witchcraft and Co-wife Proximity in Southwestern Kenya," *Ethnology* 1, 1:39-45.

Evsel grubun yapısının düşmanca temasın doğasını ve genişliğini belirleyebildiğini gösteren psikodinamik teorinin temelleri üstüne kültürler-arası kanıtlama üzerine bir soruşturma.

WHITING, B.B. (1965) "Sex Identity Conflict and Physical Violence: A Comparative Study," *Amer. Anthropologist* 67, 6 (Part II): 123-140.

Altı kültürden alınma materyale dayanarak, bu çalışma çatışma davranışının spesifik örüntülerine yönelik sosyalleşme pratikleriyle ilgili dört hipotezi önermekte.

Hukuk üstüne diğer karşılaştırmalı çalışmalar şunlardır:

NADER, N. (1965) "Choices of Legal Procedure: Shia Moslem and Mexican Zapotec," *Amer. Anthropologist* 67 (April): 394-399.

Makale, ikili köy örgütlenmesi ile çatışmayı çözümlenmesi konsey sistemi veya topluluk mahkemesinin yokluğunu birbirine bağlayan bir hipotez önermekte.

ROBERTS, J.M. (1965) "Oaths, Automatic Ordeals and Power", *Amer. Anthropologist* 67, 6 (Part II): 186-212.

Yazar, çeşitli kültürlerden verilerin çözümlemesi için istatistik teknikleri kullanarak, yeminler ve otomatik **ordeal**'lerin (a.b.ç.-Çn.) zayıf otorite ve iktidar yokluğuyla toplumlarda hukuk ve düzeni işlettiğini özetlemekte.

Değişik konuları temsilleyici bir makale derlemesi şurada görünmekte: Nader, L. (1969) (ed.) *Law in Culture and Society*, Chicago, Aldine Press. Bu çalışmalar ve ilgili giriş değerlendirmeleri, alanın önde gelen araştırmacıların çoğunun katıldığı hukuk antropolojisi üzerine bir sempozyumun sonucunu temsil etmekte.